

INKLYUZIV TA'LIM VA TARBIYA. MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIDA QISQA MUDDATLI GURUHLARNI TASHKIL QILISH.

Andijon davlat pedagogika instituti

Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Odilova Kimyoxon Olimjon qizi

Annotatsiya : Ushbu maqoladagi ma'lumotlar Qisqa muddatli guruhlardagi ta'lim-tarbiya jarayonining mazmuni moslashuvchan xususiyatga ega, shuningdek, bolaning o'ziga xos, shaxsga yo'naltirilgan kamol topishini ta'minlaydigan innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishni o'z ichiga oladi hamda Inklyuziv ta'lim haqida tushuncha, inklyuziv ta'limga muhtoj bo'lgan bolalar bilan ishlash masalasining ilmiy nazariy ahamiyati, uni o'rganilganlik darajasi va hozirgi vaqtdagi ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: qisqa muddatli, maktabgacha ta'lim tashkil etish, guruxlar, metodika, qo'llanma, uslub, inklyuziv, hamkorlik, insonparvarlik, imkoniyati cheklangan bolalar, ta'lim olish, psixologik- pedagogik, koorreksion ishlar, ta'limdagi tenglik.

Аннотация: В статье излагается информация о том, что содержание образовательного процесса в группах кратковременного пребывания является гибким, а также включает использование инновационных педагогических технологий, обеспечивающих уникальное, личностно ориентированное развитие ребенка, освещается понятие инклюзивного образования, научно-теоретическая значимость проблемы работы с детьми, нуждающимися в инклюзивном образовании, уровень ее изученности и ее актуальность на сегодняшний день.

Ключевые слова: краткосрочный, организация школьного образования, группы, методика, пособие, стиль, инклюзивный, сотрудничество, гуманность, дети с ограниченными возможностями, образование, психолого-педагогическая, коррекционная работа, равенство в образовании.

Abstract: The information in this article is that the content of the educational process in short-term groups is flexible, and also includes the use of innovative pedagogical technologies that ensure the child's unique, personally oriented development, and the concept of inclusive education, the scientific and theoretical significance of the issue of working with children in need of inclusive education, the level of its study and its current relevance are highlighted.

Keywords: short-term, organization of school education, groups, methodology, manual, method, inclusive, cooperation, humanity, children with disabilities, education, psychological and pedagogical, correctional work, equality in education.

Qisqa muddatli guruhlardagi ta'lim-tarbiya jarayoni yakka tartibdagi va birgalikdagi faoliyatning har xil shakllarini — ham katta yoshdagilarning bolalar bilan, ham bolalarning o'zlari ishtirokidagi shakllarini o'z ichiga oladi. Negizida qisqa muddatli guruh tashkil etilgan maktabgacha ta'lim tashkilotining rahbari bolalar bilan metodik ishlarni tashkil etadi, qisqa muddatli guruhlarda ta'lim-tarbiya jarayoni tashkil etilishini va hujjatlar yuritilishini nazorat qiladi. Qisqa muddatli guruhlarda bolalar bilan mashg'ulotlarni tashkil etishda ta'lim yuklamasi bir haftalik ta'lim yuklamasining eng ko'p ruxsat etilgan hajmidan va mashg'ulotlarning eng ko'p ruxsat etilgan sonidan oshmasligi kerak. Uzluksiz ta'lim faoliyati muddati sanitariya talablariga muvofiq hisoblab chiqiladi. Davlat maktabgacha ta'lim muassasasida quyidagi qisqa Muddatli guruhlar faoliyat ko'rsatishi mumkin:

Rivojlantirish guruhi – soni 20 nafardan kam, biroq 25 Nafardan ortiq bo'lmagan 3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan Bolalar uchun ularni har tomonlama

rivojlantirish, tengdoshlar Va katta yoshli bolalar jamoasiga moslashtirish maqsadida Tashkil etiladi; «Kelajakdagi o'quvchi» guruhi – soni 20 nafardan kam, biroq 25 nafardan ortiq bo'lmagan 5 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan Bolalar uchun ularni maktabga tayyorlash maqsadida tashkil Etiladi; Integrallashgan guruh – soni 15 nafardan kam, biroq 20 Nafardan ortiq bo'lmagan 3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan Bolalar uchun bolalarni jamiyatga moslashtirish, rivojlanishida Ruhiy nuqsoni bo'lgan bolalarga muntazam ravishda Psixologik-tibbiy-pedagogik yordam ko'rsatish,ularga taTimtarbiya berish, ota-onalarni konsultativ-metodik qo'llabquvvatlash maqsadida tashkil etiladi. Ushbu guruhda sog'lom bolalar bilan birgalikda uch nafardan ortiq bo'lmagan «ruhiy Rivojlanishi sust» tashxisli bolalar ham yakka tartibdagi reja Bo'yicha ta'lim oladi; «Muammdli bola» guruhi – soni 15 nafardan kam, biroq 20 nafardan ortiq bo'lmagan 4 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan Nogiron bolalar uchun ularga muntazam ravishda psixologiktibbiy-pedagogik yordam ko'rsatish, ta'lim jarayoniga jalb Etish, ijtimoiy moslashtirish, bolalarni tarbiyalash va o'qitishni Tashkil etishda ota-onalarga yordam berish maqsadida tashkil Etiladi. Ushbu guruhda nogiron bolalar bilan birgalikda sog'lom Bolalar ham bo'lishi mumkin, nogiron bolalar (aqliy yetukligi Saqlangan] soni 3 nafardan kam bo'Imasligi lozim.

Maktabgacha ta'lim muassasasida qisqa muddatli Guruhlarning boshqa turlari ham tashkil etilishi mumkin. Qisqa muddatli guruhlarda bemor va nogiron bolalar bilan Ishlaganligi uchun tarbiyachi va tarbiyachining yordamchisiga Qo'shimcha haq to'lanmaydi. Quyidagilar qisqa muddatli guruhlar faoliyatini Moliyalashtirish manbalari hisoblanadi:O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti mablag'lari; Tarbiyalanuvchining davlat maktabgacha ta'lim Muassasasida bo'lgan davri uchun badal to'lovlari; Jismoniy va yuridik shaxslarning homiylik xayriyalari; Qonun hujjatlarida taqiqlanmagan boshqa manbalar. Tarkibida qisqa muddatli guruh mavjud bo'lgan davlat Maktabgacha ta'lim muassasasining pedagog xodimlari Bolalar hayoti va sog'lig'I uchun, qisqa muddatli guruhlarni Tashkil etish shakllari, metodlari va vositalari bolalarning yoshi va ruhiy-

fiziologik imkoniyatlariga muvofiqligi uchun Javob beradi. Davlat maktabgacha ta'lim muassasalarida maktabgacha Yoshdagi bolalar uchun zarur moddiy-texnika sharoitlari mutaxassis tomonidan ta'minlanadi. Davlat maktabgacha ta'lim muassasasidagi qisqa muddatli Guruhlar soni tegishli ravishda Qoraqalpog'iston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi, viloyatlar maktabgacha ta'lim Boshqarmalari va Toshkent shahar maktabgacha ta'lim bosh Boshqarmasi tomonidan sanitariya qoidalari, normalari Va gigiyena normativlarini hisobga olgan holda, aholining Ehtiyojiga hamda ta'lim jarayonini ta'minlash uchun yaratilgan Shart-sharoitlarga qarab belgilanadi. Qisqa muddatli guruhlarini tashkil etish davlat maktabgacha Ta'lim muassasasi va ota-onalar bilan tuziladigan shartnoma Asosida amalga oshiriladi. Qisqa muddatli guruhlarini tashkil Etishda shtatlar jadvali, bolalarning kundalik faoliyatini Tashkil etish tartibi, bolalar ro'yxati va ta'lim dasturlari ishlab chiqilgan bo'lishi lozim.

Inklyuziv- (inklyuziya–inglizcha{inclusion}–uyg'unlashish)

Hamkorligidagi ta'lim butun dunyo hamjamiyati tomonidan eng insonparvar va eng samarali ta'lim sifatida tan olingan. Inklyuziv ta'lim – imkoniyati cheklangan bolalarni maktablarda sog'lom tengdoshlari bilan birga ta'lim olishi. Inklyuziv ta'limning maqsad va vazifalari: -talim tashkilotida imkoniyati cheklangan bolalar va o'smirlarning ta'lim olishlari uchun zaruriy psixologikpedagogik, kooreksion sharoitini yaratish, ularning imkoniyatlariga yo'naltirilgan umumtalim dasturlari va kooreksion ishlarni amalga oshirish orqali ruhiy rivojlanish, ishtimoiy moslashtirishni amalga oshirish; o'quvchilarning ta'limdagi tenglik huquqini kafolatlash; - jamiyatning va oilaning faol ishtirokida nogiron va sog'lom bolalarning ehtiyojini qondirish; ishtimoiy hayotga erta moslashtirish; - o'qitish jarayoni pedagogning o'rgatuvchilik faoliyatini va ta'lim oluvchilarning maxsus tashkil etilgan bilish faoliyatini o'z ichiga oladi. Shu o'rinda bu jarayonlarning tahliliga e'tibor qarataylik, Ta'limda pedagogning boshqaruvchilik roli o'z kasbining ijtimoiy asoslaridan kelib chiqib, ajdodlarining boy tajribasini , insoniyatning asrlar davomidagi bilim, mehnat muloqot, umumiy aloqalar,

estetik hamda axloqiy qarashlar jarayonida qo'iga kiritgan yutuqlarini egallashni shart qilib qo'yadi.

Bularning barchasi pedagogning ta'limiy, tarbiyaviy, rivojlantiruvchi vazifalarini amalga oshirishida o'z aksini topmog'i lozim. Ana shu asosdan kelib chiqib aytish mumkinki, ta'lim jarayonida pedagog ta'limoluvchilariga qo' lga kiritilgan bilimlarni o'rgatadi. O'quv faoliyatida ularni ko'nikma va malakalar bilan qurollantiradi, Shu bilan bir paytda u ta'lim oluvchilarda dunyoqarash va axloq normalarini hosil qiladi, qiziqish va qobiliyatlarni shakllantiradi, ularning bilish faolligini oshiradi. Pedagogning faoliyati ta'lim oluvchi shaxsining magsadga muvofiq shakllanishiga katta imkoniyatlar ochib beradi. Yanada aniq qilib aytsak, butun mashg'ulot jarayonini rejalashtiradi, ushbu jarayonda ta'lim oluvchilar bilan birgalikdagi faoliyatni tashkil etadi. Ta'lim oluvchilarga qiyinchiliklarni yengib o'tishda yordam beradi hamda ularning bilimlarini va butun ta'limjarayonini tashxis qiladi.

O'z navbatida ta'lim oluvchilarning faoliyati mashg'ulotjarayonida o'rganishga, bilim, ko'nikma hamda malakalarni egallashga, o'zini jamiyatga foydali faoliyatga tayyorlashga yo'naltiradi. Ta'lim jarayonida ta'lim oluvchilarning faoliyati ko'pginali yo'nalgan harakatni ifodalaydi va bu harakat bilishga doir vazifalarni hal qilishda ularga katta yordam beradi. Maktabgacha ta'lim yoshida o'quv faolyatiga doir shartsharoitlar tarkib toptiriladi, uning alohida unsurlari shakllantiriladi. Kichik maktab yoshida mashg'ulotlar jarayonida bolalarda o'z faoliyatini tashkil etish maqsadini shakllantirish (ikki yoshdan uch yoshgacha), turli faoliyat usullarini o'zlashtirishga o'rgatish (uch yoshdan to'rt yoshgacha) zarur. To'rt yoshdan boshlab bola natijaga qarab aniq yo'nalganlikni egallaydi. Pedagog bolalarni tinglash. tushunish. topshiriqni bajarish, bir-biriga halaqit bermaslikga o'rgatadi, mashg' ulotlar mazmuniga giziqishni qo' llab-quvvatlaydi, faollik va intilishni rag'batlaydi.

Ta'lim maqsadi jamiyatning rivojlanish sur'ati va darajasi, jamiyatning talablari va imkoniyatlari hamda pedagogika fani va amaliyotining rivojlanganligi va imkoniyatlari darajasiga bog'liq. Ta'lim mazmuni ta'limning ijtimoiy

ehtiyojlari va magsadlari, ijtimoiy va ilmiy-texnik taraqqiyot sur'ati, bolalarning imkoniyatlari, ta'lim nazariyasi va amaliyotining rivojlanish darajasi, shuningdek, o'quv yurtining moddiy-texnik va igtisodiy imkoniyatlariga bog'liq. Ta'lim sifati (samaradorligi) avvalgi bosgich mahsuldorligi va mazkur boshichda erishilgan natijalar, o'rganilayotgan material xususiyati va hajmi, ta'lim oluvchilarga tashkiliypedagogik ta'sir ko'rsatish hamda bolalarning bilim olishga gobiliyatlari va ta'lim vaqtiga bog'liq. Ta'lim uslublari samaradorligi uslublarni qo'llashda bilimlari va ko'nikmalar ta'lim maqsadi, ta'lim mazmuni, ta'lim oluvchilarning yoshi, ta'lim olish imkoniyatlari, moddiy-texnik ta'minot hamda o'quv jarayonini tashkil etishga bog'lig. Ta'limni boshqarish mahsuldorligi ta'lim tizimida qayta aloqalaming intensivligi va tuzatish, ta'sir ko'rsatishlarning asoslanganligiga bog'liq.

Ta'limni rag'batlantirish samaradorligi ta'limning ichki rag'batlari (sabablari) hamda tashqi (ijtimoiy, igtisodiy, pedagogik) rag'batlariga bog'liq .

Inklyuziv ta'limga muhtoj bo'lgan bolalar bilan ishlash O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29 apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" gi PF – 5712- son Farmoniga muvofiq O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirish, alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim- tarbiya berish tizimini takomillashtirish hamda ularga ko'rsatiladigan ta'lim xizmatlari sifatini yahshilash maqsadida: - 2020 -2025 -yillari xalq ta'lim tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi 1 – ilovaga muvofiq; - 2020 – 2025-yillarda xalq ta'lim tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasini 2020 -2021-yillarda amalga oshirish bo'yicha " yo'l haritasi" 2- ilovaga muvofiq - Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar ta'limini 2025- yilgacha rivojlantirishning maqsadli ko'rsatkichlari 3-ilovaga muvofiq tasdiqlansin. Belgilansinki, Konsepsiya erishilgan natijalar maqsadli ko'rsatkichli va tegishli davrga mo'ljallangan asosiy yo'nalishlardan kelib chiqqan holda 2022 -yildan boshlab har yili tasdiqlanadigan alohida "Yo'l haritasi" asosida boshichma – boshich amalga oshiriladi. Xalq ta'lim vazirligi 2021- yildan boshlab har yili 1-dekabrga

qadar o'tayotgan yilning "Yo'l haritasi" bajarilishi yakunlarini batafsil o'rganish asosida keying yil uchun "Yo'l haritasi" ni ishlab chiqsin va tasdiqlash uchun Vazirlar Mahkamasiga kiritsin. Vazirlar Mahkamasi "Yo'l haritasi" hamda maqsadli ko'rsatkichlarining bajarilishi ustidan doimiy monitoring olib borilsin hamda yiliga bir marta uning natijalarini Hukumat majlislarida tanqidiy ko'rib borilsin. Belgilab qo'yilganki, Konsepsiya ikki boshichda amalga oshiriladi, jumladan

a) 2020-2022-yillar davomida: inklyuziv ta'lim tizimi sohasidagi normativ baza takomillashtirish; - inklyuziv ta'lim tizimi uchun malakali pedagog kadrlar tayyorlanadi, qayta tayyorlanadi va malakasi oshiriladi; -inklyuziv ta'lim joriy etilgan tashkilotlarning moddiy – texnik bazasi mustahkamlanadi, ular mahsus moslamalar zarur adabiyotlar, metodik qollanmalar, turli kasblarga o'qitish uchun uskuna va jihozlar bilan taminlanadi; - inklyuziv ta'lim sohasiga zamonaviy axborat – kommunikatsiya texnologiyalari va innovatsion loyihalar joriy etiladi; - alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni kamsitish, ularga salbiy muomilada bo'lishning oldini olishga qaratilgan chora tadbirlar amalga oshiriladi; - inklyuziv ta'lim tizimi tajriba sinov tariqasida alohida ta'lim tashkilotlarining faolyatiga joriy qilinadi;

b) 2023 – 2025 – yillar davomida: - inklyuziv ta'lim tizimi boshichma – boshqich boshqa umumiy ta'lim tashkilotlarida joriy qilinadi; - alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan har bir bolalarning inklyuziv ta'lim olish huquqini ta'minlashga qaratilgan chora tadbirlar oshiriladi; - inklyuziv talimda o'qitish usullari takomillashtiradi hamda ta'lim jarayoniga individuallashtirish tamoillari boshichma – boshich joriy etiladi; - inklyuziv ta'lim jarayonida o'quvchilarni ma'naviy- axloqiy tarbiyalashga, ularning jismonan sog'lom va baquvvat shakllanishiga qaratilgan choralar ko'riladi;

- o'quvchilarning jismoniy va aqliy ehtiyojidan hamda ta'lim tashkilotlarining geografik joylashuvidan kelib chiqib alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun ixtisoslashgan ta'limtashkilotlari soni optimallashtiriladi. Bolalarning o'quv faoliyatini tashkil etishning individual shakli o'zida bir qancha

ijobiy jihatlarni aks ettiradi: o'quv faoliyati mazmuni, uslubi va sur' atini to'la individuallashtirish imkoniyatining ma vjudligi haroda aniq bir masalani hal etishda ta'lim oluvchining har bir harakati va operatsiyalarini kuzatib borishga imkon berishi kabilar. Biroq ta'limning individual shakli ayrim kamchiliklarga ham ega: vaqtning tejamli emasligi (bir guruhda yigirma nafar bola bo'lsa, pedagog hal' biri uchun 20-25 minutdan vaqt sarflaydi. Demak, pedagog qariyb olti soat individual o'qitish bilan shug'ullanadi);

Pedagog ta'sirining cheklanganligi (pedagogning vazifasi bolaga topshiriq berish va uning bajarilishini tekshirishdan iborat); boshqa bolalar bilan hamkorlikda ishlash imkoniyati cheklanganligi (bu holat ijtimoiylashishi jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatadi); jamoada ishlash tajribasining shakllanmasligi. Biroq ba'zan o'quv faoliyatining individual shaklidan foydalanish zaruriyati tug'iladi. Eng avvalo, rivojlanishida nuqsoni bor, tez-tez kasallikka chalinuvchi bolalar bilan individual tartibda ishlash, ularni zarur bilim va ko'nikmalarni egallashlariga yordamlashish, psixik jarayonlarni boshqarishga qobiliyatlilikni rivojlantirish ehtiyoji mavjud. Shuningdek, maxsus qobiliyatlar (rasm chizish, qo'shiq aytish, matematikaga doir)ga ega bolalar bilan ham individual tarzda mashg'ulotlar olib borish talab etiladi. Guruhdagi har bir bola bilan pedagog uning ta'lim olganlik darajasi, bilim va ko'nikmalarni egallashdagi uzilishlarni o'z vaqtida aniqlash uchun vaqt-vaqti bilan nazorat-tashxis etish tavsifiga ega individual mashg'ulotlarni o'tkazadi. Bolalarning o'quv faoliyatini tashkil etishning gillirlil shakli mashg'ulotlarni kichik guruhlarda amalga oshirishni talab etadi. Buning uchun guruh olti nafar boladan oshmagan holda kichik guruhlarga bo'linadi. Kichik guruhlarga birlashtirish bolalarning o'z xohishistaklari, umumiy qiziqishlarini hisobga olgan holda amalga oshirilishi mumkin, biroq ularning o'zlashtirish darajasiga ko'ra guruhlarga ajratish tavsiya etilmaydi. Aksincha, kuchli o'zlashtirish darajasiga ega bolalar bilan pastroq o'zlashtiruvchi bolalardan iborat tarzda guruhni shakllantirish maqsadga muvofiq. Kichik guruhlarda ishlashni tashkil etish texnologiyasi ham turlicha bo'lishi mumkin. Ba'zan mashg'ulot birdaniga kichik guruhlarga bo'lingan holda o'tkaziladi. Bunday

holatda pedagog bolalarni qanday tartibda joylashtirish haqida o'ylashi lozim. Har bir guruh a'zolari bir-biriga qulay tarzda o'tirishlari, shu bilan birga oraliq masofani ham hisobga olish lozim. Chunki guruhlarda ishlash jarayonida kichik guruh a'zolari bir-birlari bilan muloqotga kirishadi, o'zaro hamkorlikda topshiriqni bajarishadi. Shuning uchun ham bunday mashg' ulotlarda hamma vaqt tinchlikni saqlab turish imkoniyati bo' Imaydi. Mashg' ulotga doir topshiriq hamma uchun bir xilda yoki alohida-alohida berilishi mumkin. Mashg'ulot berilgan topshiriqni o'ziga xos tarzda tagdim etish bilan tugallanadi. Zamonaviy maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning o'quv faoliyatini tashkil etishning ananaviy (frontal) shakliga ham alohida zaruriyat mavjud. Ommaviy tarzda o'tkaziladigan mashg'ulotlar mlazmuni ko'pincha badiiy tavsifga ega faoliyat ko'rinishida amalga oshirilishi mumkin. Masalan, musiqa mashg'ulotlari, sahna ko'rinishlarini namoyish etish, o'yin-sayohatlar. san'at asarlari bilan tanishish va boshqalar. Bunday mashg'ulotlarda aqliy faollikni oshirishga undovchi "emotsional ta'sir ko'rsatish" yaxshi samara beradi. Bolaning o'z-o'zini namoyon eta olishiga imkon beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. M.X.Toxtaxodjaevaning umumiy tahriri ostida. Pedagogika darslik.T.: O'zbekiston faylasuflari Milliy jamiyati, 2010.
2. Qodirova F.R, Toshpo'latova SH.Q, Kayumova N.M., Agzamova M.N. "Maktabgacha pedagogika" T.: Tafakkur, T- 2019. Darslik.
3. D.R. Babaeva. "Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi" T.: "Barkamol avlod fayz" 2018 y. Darslik.
4. Takomillashtirilgan "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi, T- 2022 y.
5. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги — инсон манфаатларини таъминлаш тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. "Ўзбекистон"

6. Азизова Зироат. “CONSEPTUAL FUNDAMENTALS OF PREPARING CHILDREN FOR SOCIAL PROTECHION” Yosh tadqiqotchi Jurnal 1 (5) 404-410, 2022

7. Azizova Ziroat Bahodirovna "THE IMPORTANCE OF ORGANIZING CHILDREN'S ACTIVITIES IN PREPARATION FOR SCHOOLING." Open Access Repository 9.11 (2022): 236-240. INNOVATIVE DEVELOPMENT IN THE GLOBAL SCIENCE 2022 Boston, USA 53

8. <https://fayllar.org/savolnoma-12-maktabgacha-talimmuassasalarining-qanday-turlari.html?page=5>

9. Fotima QODIROVA, Shoista TOSHPO'LATOVA, Nargiza KAYUMOVA, Malohat A'ZAMOVA ,MAKTABGACHA PEDAGOGIKA